

AUTOR BESTSELLERA ZMLUVA S VODOU

*„Román ako veľkolepá,
bohatá a odvážna tapiséria života...“*

The Times

Rez do živého

Abraham Verghese

KNIŽNICA
SVETOVÝCH BESTSELLEROV

*Rez
do
živého*

*Rez
do
živého*

Abraham Verghese

TATRAN

Z anglického originálu Abraham Verghese: Cutting for Stone,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Alfred A. Knopf, a division of Random House, Inc
New York 2009,

preložila Milada Pauleová.

Vydalo Vydavateľstvo TATRAN, s. r. o., v roku 2025,
so sídlom Klariská 16, 815 82 Bratislava, Slovenská republika.

Vyšlo ako 5550. publikácia a 215. zväzok
edície LUK – Knižnica svetových bestsellerov.

Vydanie I.

Prebal a knižnú väzbu navrhol a spracoval Peter Zentko.

Zodpovedná redaktorka Adriana Oravcová

Jazykové redaktorky Ivana Fábryová, Alexandra Jurišová

Technický redaktor Peter Zentko

Sadzba AldoDesign, Bratislava

Vytlačil FINIDR, s.r.o., Český Těšín.

:: knihy pre **hodnotnejší** život

www.slovtatran.sk

info@slovtatran.sk

All rights reserved.

Copyright © 2009 by Abraham Verghese

Translation © Milada Pauleová 2025

Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2025

ISBN 978-80-222-1773-6

Georgeovi a Mariame Verghesovcom

Scribere iussit amor

A pretože milujem život,
viem, že budem milovať aj smrť.

Dieťa plače,
len čo ho matka odtiahne
od pravého prsníka,
aby potom pri ľavom
hľadalo útechu.

RABÍNDRANÁTH THÁKUR:

Gitándžali

PROLÓG

Príchod

P o ôsmich mesiacoch strávených v tme matkinho lona som spolu s bratom Šivom prišiel na svet v podvečer 20. septembra roku Pána 1954. Prvý raz sme sa nadýchli v nadmorskej výške 2 400 metrov v riedkom vzduchu Addis Abeby, hlavného mesta Etiópie.

K zázraku nášho narodenia došlo v operačnej sále číslo 3 nemocnice Missing, v tej istej sále, v ktorej naša matka, sestra Mária Jozef Praisová, trávila väčšinu pracovného dňa a v ktorej sa najväčšmi realizovala.

Keď v to septembrové dopoludnie začala naša matka, mníška diecézy karmelitánskej rehole, nečakane rodiť, ustal v Etiópii silný dážď. Jeho bubnovanie na vlnitom plechu striech nemocnice odrazu stíchlo, ako keď tárajka zmlkne uprostred vety. V tom napätom tichu rozkvitli za noc kvety ako vždy na sviatok Povýšenia sv. Kríža a stráne Addis Abeby sa zmenili na zlato. Na lúkach okolo Missingu šachor vyhral zápas s bahnom a až k vydláždenému prahu nemocnice sa tiahol nádherný koberec s prísľubom čohosi podstatnejšieho ako kriket, kroket alebo bedminton.

Areál Missingu sa rozprestieral na sýtozelenom pahorku. Nepravidelná skupinka nabíelených jedno- a dvojpodlažných budov vyzerala, akoby ju vytlačilo zo zeme počas rovnakého geologického vrásnenia ako pohorie Entoto. Kvetinové záhony podobné korytám, ktoré napájala odtekajúca dažďová voda zo strešných odkvapov, obklopovali budovy ako vodná priekopa. Múry boli obsypané ružami správkyne Hirstovej, každé okno rámovali karmínové kvety siahajúce až po strechu. Ílovitá pôda bola taká úrodná, že múdra a citlivá hlavná sestra v nemocnici Missing,

ktorá bola zároveň správkyňou a manažérkou nemocnice, nás vystríhala, aby sme do nej nestúpili bosí, lebo nám narastú ďalšie prsty.

Z hlavných budov nemocnice sa lúčovite rozbiehalo päť cestičiek lemovaných kríkmi vysokými po plecia, ktoré viedli k piatim prízemným domčekom so strechami z trstia, zakrytým húštím, živým plotom, divým eukalyptom a borovicami. Bol to zámer správkyne. Chcela, aby Missing vyzerala ako arborétum alebo kúsok Kensingtonských záhrad (kde sa pred príchodom do Afriky ako mníška chodila prechádzať) či ako raj, kým Boh z neho nevyhnal Adama.

Missing bola v skutočnosti misijná nemocnica, ale slovo misia Etiópcania vyslovujú so sykavým s, takže znie ako *missing*. Pri registrácii licencie napísal úradník na ministerstve zdravotníctva, čerstvý maturant, do kolónky názov slovo Missing jednoducho podľa toho, ako to počul. A reportér časopisu *The Ethiopian Herald* takýto prepis prevzal. Keď správkyňa Hirstová podišla k ministerskému úradníkovi, aby ho na chybu upozornila, vytiahol pôvodný rukopis napísaný na stroji. „Pozrite sa, pani. *Quod erat demonstrandum* je tu Missing,“ povedal, akoby práve dokázal Pytagorovu vetu, heliocentrickú teóriu, že Slnko je stredom vesmíru, fakt, že Zem je guľatá a v jej domnelom rohu presnú polohu nemocnice. A tak tam zostalo Missing.

Z úst sestry Márie nevyšiel v agónii kataklizmatického pôrodu ani výkrik, ani ston. Ale hneď za lietajúcimi dverami miestnosti susediacej s operačnou sálou 3 hučal a lamentoval obrovský sterilizátor (dar luteránskej cirkvi z Zürichu), zatiaľ čo horúca para v ňom sterilizovala chirurgické nástroje a uteráky, ktoré sa používajú pri pôrode. Napokon, za sedem rokov, ktoré matka strávila v nemocnici pred našim drsným príchodom, vytvorila si vlastnú svätyňu práve v rohu sterilizačnej miestnosti, hneď vedľa tohto hrocha z nehrdzavejúcej ocele. Tvorila ju stará školská lavica s neoddeliteľnou stoličkou, ktorú sem priniesli zo zaniknutej misijnej školy, obe dorýpané nejedným frustrovaným žiakom. Na operadle stoličky visel matkin biely sveter, ktorý si vraj medzi operáciami často prehodila cez plecia.

Na omietku nad stolom prilepila matka výstrižok z kalendára so slávnou Berniniho sochou *Extáza svätej Terézie*. Svätá Terézia leží ako v mdlobách, pery má otvorené vo vytržení, zrak nezaostrený, viečka napoly zavreté. Po oboch stranách plastiky nazerá z klakadla voyeurský zbor. Nad zmyselnou svätou mníškou stojí anjel s chabým úsmevom a te-

lom svalnatejším, než sa hodí k jeho mladučkej tvári. Končeky prstov jeho ľavej ruky dvíhajú okraj látky prikryvajúcej mníškinu hrud'. V pravej ruke drží šíp tak jemne ako huslista slák.

Prečo práve tento výjav? Prečo svätá Terézia, mama?

Ako štvorročný chlapček som chodil do tejto miestnosti bez okien obrázok študovať. Samotná odvaha by ma nebola dostala za tie ťažké dvere, ale silu mi dodával pocit, že tam nejakým spôsobom zotrvala, a moja posadnutosť túžbou spoznať mníšku, ktorá ma porodila. Sadol som si k hučiacemu sterilizátoru, ktorý syčal ako prebúdžajúci sa drak, sťa by tú beštii zobudilo búšenie môjho srdca. Keď som si sadol za matkin stôl, postupne sa ma zmocňoval pokoj, pocit spojenia s ňou.

Neskôr som sa dozvedel, že nikto si netrúfol odnieť matkin sveter zakrývajúci operadlo stoličky. Stal sa posvätným predmetom, no pre štvorročné dieťa je všetko posvätné i všedné zároveň. Prehodil som si cez plecia ten kus odevu voňajúci antibakteriálnym mydlom, nechť som prešiel po okraji vyschnutého kalamára a sledoval cestičku, ktorú zanechali jej prsty. Uprene som hľadel na obrázok z kalendára, tak ako to určite robievala aj ona, keď sedávala v tejto miestnosti bez okien. Hľadel som naň načisto zmeravený. Po rokoch som sa dozvedel, že schopnosť svätej Terézie vídať anjela sa nazýva náboženská extáza, čo sa podľa slovníka stáva duši zapálenej láskou k Bohu a srdcu preniknutému Božou láskou. Metafora jej viery bola aj lekárskou metaforou. Ako štvorročný som nepotreboval slová ako extáza, aby som k tomu výjavu cítil zbožnú úctu. Nemal som fotografie matky, a tak som si predstavoval, že tá žena na obraze je moja matka, ktorú ohrozuje a chce zneuctiť anjel držiaci oštep. „Kedy prídeš, mama?“ spýtal som sa hláskom, ktorý sa odrážal od studených obkladačiek. *Kedy prídeš?*

Zašepkal som odpoveď: „Preboha!“ To bolo všetko, čo som musel povedať. Doktor Ghoš totiž tvrdil, že keď som sa tam prvý raz objavil, hľadal ma, a keď ma našiel, ponad moje plecia uprene hľadel na obraz svätej Terézie. Potom ma mocnými rukami zdvihol a povedal svojim typickým hlasom hrmotným ako sterilizátor: „Ona PRICHÁDZA, preboha!“

Od môjho narodenia prešlo štyridsaťšesť rokov plus tie štyri a ako zázrakom mám príležitosť vrátiť sa tam. Zisťujem, že stolička mi je teraz primálá a sveter sa mi zastavil hore na pleciach ako kňazovi vélum. Stolička, sveter i kalendárový obrázok extázy sú stále na svojom mieste. Zmenil som sa ja, Marion Stone, ale ostatné ani nie. Zotrvávanie v tej nezmene-

nej miestnosti mi vracia spomienky. Zdá sa, že si to žiada nevyblednutá reprodukcia Berniniho sochy svätej Terézie (teraz zarámovaná a pod sklom, aby sa zachovalo to, čo si matka so sebou priviezla). Musím si udalosti svojho života nejako zoradiť, povedať si, to sa začalo tu, potom sa prihodilo toto, takto sa koniec spája so začiatkom, a tak som tu.

Na tento svet prichádzame bez pozvania, a ak máme šťastie, nájdeme zmysel, ktorým nebude hlad, bieda a predčasná smrť, čo je – aby sme nezabudli – bežný údel. Vyrástol som a našiel zmysel v tom, že sa stanem lekárom. Nemal som až tak veľmi v úmysle zachrániť svet, skôr liečiť sám seba. To pripustí len málo doktorov, celkom iste nie mladých, no keď začíname prax, podvedome musíme veriť, že starostlivosť o iných vylieči našu vlastnú zraniteľnosť. Aj môže. Môže však ranu aj väčšími rozjatriť.

Pod vplyvom správkyné Hirstovej, vďaka jej ustavičnej prítomnosti počas môjho detstva i dospievania som si ako špecializáciu vybral chirurgiu. „Čo je najťažšie z toho, čo by si prípadne mohol robiť?“ spýtala sa, keď som si k nej išiel po radu v najtemnejší deň prvej polovice svojho života.

Ošíval som sa. Ako ľahko zistila rozdiel medzi ambíciou a účelnosťou. „A prečo musím robiť, čo je najťažšie?“

„Vieš, Marion, si Boží nástroj. Nenechaj nástroj ležať v kufri, synak. Hraj! Nenechaj nepreskúmanú žiadnu časť svojho nástroja. Prečo by si sa mal uspokojiť s Kohútikom jarabým, keď môžeš hrať Glóriu?“

Bol to od nej úder pod pás, keď mi pripomenula ten nebotyčný chorál, pri ktorom som mal vždy pocit, že spolu so všetkými smrteľníkmi hľadím v nemom úžase hore do nebies. Chápala moju nerozhodnosť.

„Nemôžem snívať o tom, že budem hrať Bacha, Glóriu...“ zamrmlal som si polohlasne. Nikdy som nehral na žiadnom sláčikovom či dychovom nástroji. Ani noty nepoznám.

„Nie, Marion,“ uprela na mňa nežný pohľad, načiahla sa ku mne a polhľadkala ma po lícach drsnými hrčovitými rukami. „Nie, nie Bachovu Glóriu. Svoju vlastnú. Tvoja Glória drieme v tebe. Najväčším hriechom je nehľadať ju, ignorovať, aké možnosti ti dal Boh.“

Bytostne mi bola bližšia kognitívna, introspektívna oblasť, teda interná medicína alebo azda aj psychiatria. Pri pohľade na operačnú sálu ma oblieval pot. Pomyslenie na to, ako držím v ruke skalpel, mi v bruchu vyvolávalo kŕče. (Trvá to dodnes.) Chirurgia bola to najťažšie, čo som si dokázal predstaviť.

A tak som sa stal chirurgom.

Po tridsiatich rokoch nie som známy vďaka rýchlosti či odvahe alebo technickej stránke. Nazývajte ma vytrvalým, nazývajte ma ťažkopádny, povedzte, že mám štýl a techniku príznačné pre mimoriadne situácie, pri ktorých je potrebná trpezlivosť, čo pokladám za veľmi chvályhodné. Povzbudzujú ma vlastní kolegovia, ktorí chodia za mnou, keď musia sami zakúsiť nôž. Vedia, že Marion Stone sa bude rovnako angažovať po operácii ako pred ňou či počas nej. Vedia, že chirurgické aforizmy, napríklad „O čom pochybuješ, to vyrež“ alebo „Načo čakať, keď môžeš operovať“ potrebujem len vtedy, ak treba spoľahlivo odhaliť najpovrchnejšie mozgy v našej branži. Môj otec, ktorého chirurgickú zručnosť si vysoko vážim, hovorí: „Operácia s najlepším výsledkom je tá, ktorú neurobíš.“ Poznanie, kedy nemám operovať, kedy mám toho vyše hlavy, kedy si mám zavolať na asistovanie chirurga otcovho kalibru, je neoceniteľný druh talentu a majstrovstva.

Raz som poprosil otca, aby operoval môjho pacienta, ktorý bol vo veľmi vážnom stave. Otec stál bez slova pri jeho posteli, prsty mu držal na pulze ešte dlho po tom, čo ho odmeral, akoby potreboval dotyk pokožky, signál radiálnej artérie na zápästí, tenučký ako nitka, ktorý by urýchlil jeho rozhodnutie. V jeho napätom výraze som zazrel úplnú koncentráciu. Predstavil som si, že vidím, ako sa mu v hlave krútia ozubené kolieska, a potom sa mi zazdalo, že sa mu v očiach zaleskli slzy. Napokon pokrútil hlavou, obrátil sa a vyšiel.

Nasledoval som ho. „Doktor Stone,“ oslovil som ho titulom, hoci som túžil vykriknúť *Otec!* „Operácia je jeho jediná šanca,“ povedal som. V hĺbke duše som vedel, že tá šanca je celkom mizivá a prvý vdych anestetika by ju mohol nadobro znemožniť. Otec mi položil ruku na plece. Začal sa mi prihovárať láskavo, ani nie otcovsky, skôr ako skúsený kolega nejakému mladšiemu. „Marion, zapamätaj si jedenáste prikázanie,“ povedal. „Nebudeš operovať pacienta v deň jeho smrti.“

Jeho slová si pripomínam počas noci pri splne mesiaca v Addis Abebe, keď sa blýskajú nože a lietajú kamene i guľky a mám pocit, že stojím na bitúnku, nie v operačnej sále 3. Na pokožke mám flaky od krvi cudzích ľudí. Nikdy na tú vetu nezabudnem. No pred operáciou nie vždy poznáme odpoveď. Operujem aj teraz. Retrospektroskop, ten užitočný nástroj vtipkárov i odborných autorít, organizátorov frašky, ktorej hovoríme M a M – konferencia o morbidite a mortalite –, vyhlási neskôr vaše rozhodnutie za správne či chybné. Aj život je taký. Žijete ho pre budú-

nosť, ale chápete ho spätne. Až keď zastanete a obzriete sa, zbadáte telo zachytené pod zadným kolesom.

Teraz, ako päťdesiatnik, vážim si pohľad na otvorené brucho alebo hrudník ležiaci na stole. Hanbím sa za ľudskú schopnosť navzájom si ubližovať a mrzačiť sa, znesväcovať svoje telá. A predsa mi to umožňuje vidieť kabalistickú harmóniu srdca vykukujúceho spoza pľúc, pečene a sleziny, ako spolu debatujú pod kupolou bránice, čo ma vždy privádza do nemého úžasu. Prsty mi behajú po čreve, hľadajú diery, ktoré mohla spôsobiť čepeľ alebo guľka, po bezmála siedmich metroch lesklých kľúčiek stlačených na takom malom priestore. Črevo, ktoré sa mi kĺzalo po prstoch v tú africkú noc, by teraz už bolo pri Myse dobrej nádeje, ale ja sa musím dostať k hlave tohto hada. Pod kožou, rebrom a svalmi však vidím obyčajný zázrak, je to pohľad, ktorý je pred ich nositeľom ukrytý. Existuje na svete väčšie privilégium?

V takých chvíľach si spomeniem, že musím poďakovať svojmu dvojčatú, bratovi Šivovi, doktorovi Šivovi Praisovi Stoneovi. Musím ho pohľadať, nájsť jeho odraz za sklenenou výplňou oddelujúcou obe operačné sály a kývnuť hlavou na znak vďaky, lebo on mi dovoľuje byť tým, čím som, chirurgom.

Podľa Šivu je život nakoniec plátaním dier. Šiva nerozpráva v metaforách. Plátanie dier je presne to, čo robí. Pre našu profesiu je to vhodná metafora. Je tu však ešte jeden typ diery, ba skôr rany, ktorá rozdeľuje rodinu. Niekedy sa tá rana objaví v okamihu narodenia, inokedy neskôr. Všetci stále opravujeme, čo sa rozbije. Je to celoživotná úloha. Pre nasledujúcu generáciu zanecháme veľa nedokončeného.

Ja som dôkaz, že zemepis je osud, pretože som sa narodil v Afrike, žil v exile v Amerike a napokon som sa zase vrátil do Afriky. Osud ma zavial späť na rovnaké súradnice, na ktorých som sa narodil, dokonca do tej istej operačnej sály. Moje ruky v rukaviciach zaberajú ten istý priestor nad stolom v operačnej sále 3, v ktorej raz pracovali ruky mojej matky a otca.

Niektoré noci svrčky spievajú *cvrlik-cvrlik*, sú ich tisícky a prehlušujú kašľanie a vrčanie hyen na stráňach vrchov. Odrazu príroda stíchne. Pripadá mi to, akoby sa skončil nástup vojakov a teraz je čas nájsť v tme svojho druhu a ustúpiť. V nasledujúcom vákuu ticha počujem prenikavé bzučanie hviezd a cítim, ako mi plesá srdce. Som vďačný za svoje nepatrné miesto v galaxii. Práve v takých chvíľach cítim vďačnosť k Šivovi.

Ako dvojčky sme až do tínedžerského veku spávali v jednej posteli, dotýkali sa hlavami, nohami či trupmi. Už sme z tých dôverností vyrást-

li, ale stále túžim po blízkosti jeho hlavy. Ak sa dožijem daru ďalšieho východu slnka, prvá myšlienka bude naňho: ako ho zobudím a poviem, *dlhujem ti ranný pohľad*.

Najväčšmi dlhujem príbeh Šivovi. Príbeh, ktorý naša matka, sestra Mária Jozef Praisová, neprezradila a pred ktorým môj nebojácny otec Thomas Stone utiekol. Príbeh, ktorý som si musel poskladať sám ako mozaiku. Až keď mu ho rozpoviem, môže sa uzatvoriť trhlina, ktorá nás s bratom delí. Áno, nekonečne dôverujem chirurgickému remeslu, ale žiadny chirurg nemôže vyliečiť ranu, ktorá delí bratov. Kde zlyhajú hodváb a oceľ, musí uspieť príbeh. Poďme však na to celkom od začiatku.

Prvá časť

*... lebo tajomstvo starostlivosti o pacienta tkvie v tom,
že sa o pacienta staráme.*

FRANCIS W. PEABODY, 21. OKTÓBRA 1925

KAPITOLA 1

Týfusový svet

Sestra Mária Jozef Praisová prišla do nemocnice Missing z Indie sedem rokov pred našim narodením. So sestrou Aňdžalí boli prvými novickami rádu karmelitánok z Madrasu. V madraskej Štátnej všeobecnej nemocnici aj absolvovali náročný kurz a skončili ako diplomované ošetrovatelky. V deň promócie obe dostali absolventske odznaky ošetrovateliek a ešte v ten večer zložili slávnostný sľub chudoby, celibátu a poslušnosti. Namiesto toho, aby ich oslovovali stážistky (v nemocnici) a novicky (v kláštore), odteraz im na oboch miestach hovorili rovnako – sestry. Ich stará abatiša Shessy Geevarughesová, nežne nazývaná svätica Amma, nestrácala čas, udelila im požehnanie a obe mladé zdravotné sestry-mníšky prevapivo poslala na misiu do Afriky.

V deň, keď mali vyplávať, všetky novicky sa vybrali z kláštora do prístavu na cyklorikšiach, aby odprevadili svoje dve sestry. V duchu vidím novicky zoradené na nábreží, ako sa dojaté zhovárajú a chvejú od vzrušenia. Predstavujem si, ako im biele habity povievajú vo vánku a okolo nôh v sandáloch im poskakujú čajky.

Často som si kládol otázku, čo prebiehalo matke hlavou, keď so sestrou Aňdžalí, obe len devätnásťročné mladé ženy, posledný raz kráčali po indickej pôde a nalodili sa na *Kalangut*. Určite počula potláčané vzdychy „Boh s tebou“, ktoré ju sprevádzali po mostíku. Bála sa? Premýšľala o tom? Keď vstúpila do kláštora, navždy sa odtrhla od svojej biologickej rodiny v Kóčíne a odišla do Madrasu, ktorý bol vzdialený deň a noc cesty vlakom od domova. Pokiaľ išlo o jej rodičov, mohlo sa im zdať, že je ďaleko vo svete, pretože ju už nikdy neuvidia. A teraz, po troch rokoch

v Madrase, sa znova trhá od rodiny, tentoraz od rodiny svojej viery, aby sa preplavila na druhú stranu oceána. Opäť je to cesta bez návratu.

Pár rokov predtým, než som si sadol k písaniu tohto príbehu, vycestoval som do Madrasu hľadať stopy po matke. V archívnych materiáloch karmelitánok som o nej nenašiel nič, ale objavil som denníky, ktoré si písala svätica Ammaer. Keď sa *Kalangut* odpútala z miesta, kde kotvila, svätica Amma zdvihla ruku ako dopravný policajt a hlasom ako pri kázni monotónne odriekala slová: „Odíď zo svojej krajiny do krajiny, ktorú ti ukážem“, pretože *Genezis* bola jej obľúbená kniha. Svätica Amma dala tejto misii veľkú myšlienku. Popravde, India mala nevyspytateľné potreby. To sa však nikdy nezmení a je to neospravedlniteľné: jej mladé mníšky – najbystrejšie a najstatočnejšie – budú nositeľkami pochodne. Indky prinášajúce do čiernej Afriky Kristovu lásku, to bola jej veľká ambícia. V denníkoch odkrýva svoje myslenie: tak ako zistili anglickí misionári, keď prišli do Indie, niet lepšieho spôsobu ako prinášať Kristovu lásku než pomocou bandáží, náplastí, hojivých masť, obväzov, hygieny a útechy. Aká služba v Božom mene môže byť lepšia než uzdravovanie? Keď sa dve mladé mníšky dostanú na druhú stranu oceána, začne sa africká misia madraských bosých karmelitánok.

Dobrá abatiša sledovala pohľadom dve mávajúce postavy pri zábradlí lode, až kým z nich nevidela len biele bodky, a zrazu ju premohol pocit úzkosti. Čo ak ich pre slepú poslušnosť k vznešenému plánu stihne strašný osud? „Anglickí misionári majú za sebou mocnú ríšu, ale čo moje dievčatá?“ Písala, že škriekanie hádajúcich sa morských čajok a striekance vtáčieho trusu narušili veľkolepú rozlúčku, akú si predstavovala. Rozptyľoval ju prenikavý pach pokazených rýb, zhnitého dreva a po pás vyzlečení robotníci v doku, ktorých ústa, flakaté od žuvania betelu, chlipne slintali pri pohľade na jej panenské chránenky.

„Otče, zverujem pod tvoju ochranu naše sestry,“ povedala svätica Amma, presúvajúc to na jeho plecيا. Prestala mávať a ukryla si ruky do rukávov. „Úpenlivo ťa prosíme o milosrdenstvo a ochranu bosých karmelitánok...“

To bolo v roku 1947, keď Briti konečne opúšťali Indiu. Nepokoje päť rokov predtým spôsobili to, čo sa zdalo nemožné. India sa stala domíniom v rámci Spoločenstva národov. Svätica Amma pomaly vydýchla. Prichádza nový svet a to si vyžaduje odvážny čin. Aspoň si to myslela.

Cez Indický oceán sa do svojej cieľovej stanice, do Adenu, šinul čierno-červený plávajúci balík, ktorý si hovoril parník. V skladovacom a batožinovom priestore *Kalangut* viezla na sebe nakopené prepravky s pradenami bavlny, s ryžou, hodváhom, so skrinkami, ktoré vyrába rodina Godrejovcov, s kartotékami od firmy Tata a ešte aj tridsaťjeden motocyklov Royal Enfield Bullet zabalených do voskového plátna. Táto loď nebola určená na prepravu cestujúcich, ale grécky kapitán dovolil naložiť sa platiacim hosťom. Mnohí ľudia zvykli cestovať nákladnými loďami, aby na plavbe ušetrili, a on tu bol nato, aby im preukázal láskavosť a ušetril na posádke. A tak na tejto plavbe viezol dve mníšky z Madrasu, troch Židov z Kóčínu, rodinu z Gujaratu, troch podozrivo vyzerajúcich Malajzijčanov a zopár Európanov vrátane dvoch francúzskych námorníkov, ktorí sa nalodia v Adene.

Kalangut mala obrovskú palubu, väčšiu než by človek na mori očakával. Na jednom konci trónila trojpodlažná nadstavba ako komár na slonovi. Tam bola ubytovaná posádka i cestujúci a na poslednom podlaží bol mostík.

Moja matka, sestra Mária Jozef Praisová, pochádzala z etnickej skupiny Malajáli z Kóčínu v štáte Kerala. Malajálski kresťania odvodzovali svoju vieru od svätého Tomáša, ktorý prišiel do Indie z Damasku v roku 52 po Kristovi. Neveriaci Tomáš postavil v Kerale prvé kostoly dávno predtým, než prišiel svätý Peter do Ríma. Moja matka bola bohabojná a chodila do kostola. Na strednej škole ju ovplyvnila charizmatická karmelitánska mníška, ktorá pomáhala chudobným. Rodisko mojej matky je mesto rozprestierajúce sa na piatich ostrovoch ako klenoty na prsteni obrátenom k Arabskému moru. Už stáročia prichádzali do Kóčínu obchodníci s koreninami kupovať kardamóm a klinčeky, medzi nimi v roku 1498 aj istý Vasco da Gama. Goa bola koloniálnym sídlom Portugalčanov, kde nútili hindských obyvateľov prestúpiť na katolícku vieru. Katolícki kňazi a mníšky napokon prišli do Keraly, ako keby nevedeli, že sv. Tomáš priniesol neúplatnú Kristovu víziu do Keraly už tisíc rokov pred nimi. Moja matka sklamala svojich rodičov, stala sa karmelitánkou, opustila dávnu sýrsku kresťanskú tradíciu sv. Tomáša, aby prijala (podľa mienky rodičov) učenie novej sekty uctievajúcej pápeža. Keby sa stala moslimkou či hinduistkou, nebolo by ich to sklamlalo o nič väčšmi. Dobré, že rodičia nevedeli aspoň o jej ošetrovateľskom kurze, čo by pre nich znamenalo, že si zašpinila ruky a stala sa nedotknuteľnou.

Matka vyrastala na kraji oceána. Kam oko dovidelo, všade ovísali starodávne čínske rybárske siete zavesené na dlhých bambusových tyčiach, hojdajúce sa nad vodou ako obrovské pavučiny. More bolo pre tunajších ľudí príslovečným „chlebom“, poskytovalo im garnáty a ryby. No teraz na palube *Kalangut* nevidela kóčínske pobrežie, ktoré by rámcovalo jej pohľad, nerozoznávala žiadny „chlieb“. Uvažovala nad tým, či bol oceán uprostred vždy taký: zahmlený, nežičlivý a nepokojný. Dával lodi zabrať, kolísala sa, nachyľovala a vŕzgala. Nechcel nič iné, len ju celú zhltnúť.

Ona i sestra Aňdžalí sa izolovali od ostatných, sedeli v kajute, dvere zavreli na závoru pred ľuďmi i pred morom. Matku prekvapilo, ako prudko Aňdžalí vyráža slová modlitby. Rituál čítania Evanjelia podľa Lukáša bol nápad sestry Aňdžalí. Vravela, že to duši poskytne krídla a telu pokánie. Obe mníšky skúmali každé slovo, riadok a vetu: *dilatatio, elevatio, excessus* – rozjímanie, pozdvihnutie a extáza. Stará kláštorná praktika mystika Richarda z parížskeho opátstva sv. Viktora sa ukázala pri zdĺhavej ceste po mori užitočná. Na druhú noc, po desiatich hodinách takéhoto uzavretého meditatívneho čítania, sestra Mária Jozef Praisová mala odrazu pocit, že sa písmo a stránka rozplývajú. Hranice medzi Bohom a vlastným ja sa strácali. Čítanie prinieslo radostné odovzdanie sa tela nábožnej úcte, večnosti a nekonečnu.

Na šiestu noc pri večerných modlitbách (za každých okolností sa museli riadiť kláštorným režimom) dokončili hymnus, dva žalmy a antifóny k nim, potom chválospev a práve spievali Magnificat, keď ich do skutočnosti vrátil prenikavý trieštivý zvuk. Schmatli záchranné vesty a vybehli von. Pohľad im padol na časť paluby, ktorá sa prehýbala a vydúvala nahor do tvaru pyramídy. Sestre Márii sa videlo, že *Kalangut* je z vlnitého kartónu. Kapitán cmúľal v ústach zapálenú fajku a jeho úškrn naznačoval, že cestujúci reagujú prehnane.

Počas deviatej noci štyria zo šestnástich cestujúcich a jeden člen posádky dostali horúčku, ktorá sa na ďalší deň prejavila ružovými škvrnami na pokožke. Vyzerali ako čínska skladačka na hrudi a na bruchu. Sestra Aňdžalí veľmi trpela, pokožka jej pri dotyku priam horela. Na druhý deň choroby prepuklo u nej horúčkovité delírium.

Na *Kalangute* sa plavil aj mladý chirurg, bystrozraký Angličan, ktorý odišiel z indickej lekárskej služby s vidinou lepšej „pastviny“. Bol vysoký, mocný, mal drsné črty a vyzeral hladný, hoci sa jedálni vyhýbal. Sestra Mária naňho narazila, a to doslova, už na druhý deň cesty, keď

sa pošmykla na mokrých kovových schodoch vedúcich od kajút k spoločenskej miestnosti. Angličan, ktorý kráčal za ňou, ju zachytil, kde mohol, za zadok a ľavú časť rebier. Postavil ju na nohy ako malé dieťa. Keď vykoktala poďakovanie, očervenel ako cvikla. Táto nečakaná dôvernosť ho priviedla do pomykova väčšmi než ju. Cítila, že sa jej na mieste, kde ju schmatol, tvorí podliatina, ale nedbala na to. Nasledujúce dni ho už nevidela.

Sestra Mária teraz potrebovala lekársku pomoc, a tak si dodala odvahy a zaklopala mu na kajutu. Slabý hlas ju vyzval, aby vstúpila. Privítal ju nepríjemný acetónový pach. „To som ja,“ zavolala, „sestra Mária Jozef Praisová.“ Lekár ležal na boku na lôžku, pokožku mal rovnakej farby ako kaki šortky a zavreté oči. „Pán doktor,“ ozvala sa váhavo, „aj vy máte horúčku?“

Keď sa pokúsil na ňu pozrieť, oči sa mu pod viečkami pohybovali ako guľôčky na šikmej plošine. Obrátil sa a začal dávať do vedra s pieskom na hasenie ohňa, lenže netrafil. Vôbec na tom nezáležalo, lebo vedro bolo už aj tak plné až po okraj. Sestra Mária sa vyrútila vpred a siahla mu na čelo. Bolo studené a lepkavé, horúčka ho teda netrápila. Mal prepadnuté líca a telo akoby sa mu scvrklo, aby sa vmestilo do malej kajuty. Morská choroba neušetrila ani jedného cestujúceho, ale Angličanovo ochorenie vyzeralo vážne.

„Pán doktor, chcem nahlásiť, že päť pacientov dostalo horúčku. Sprievodnými príznakmi sú vyrážky, zimnica, potenie, slabý pulz a nechutenstvo. Všetci sú stabilizovaní okrem sestry Aňďžalí. Pán doktor, robím si o ňu starosti.“

Keď to zo seba dostala, hneď sa cítila lepšie, hoci Angličan reagoval len zastonaním. Zrak jej padol na chirurgickú niť obkrútenú okolo peľastí postele pri jeho rukách. Uzol na uzle, rovných desať kôpok. Bolo ich tak veľa, že niť stála ako uzlovitý stožiar. Takto odmeriaval hodiny alebo zaznamenával, koľko ráz dával.

Vyprázdnila vedro a položila mu ho na dosah. Uterákom utrela vývratky na podlahe, potom ho preprala a zavesila, aby uschol. K posteli mu priniesla vodu a vzdialila sa. Ktovie, koľko dní nemal nič v ústach. Do večera sa jeho stav zhoršil. Sestra Mária priniesla plachty, uteráky a mäsový vývar. Kľakla si, pokúšala sa kŕmiť ho, ale keď zacítil jedlo, zdvihol sa mu žalúdok. Oči mu zapadli hlboko do očných jamiek a jazyk mal scvrknutý ako papagáj. Uvedomila si, že pach po ovocí, ktorý zaplňal miestnosť, je znakom hladovania. Keď mu stlačila pokožku na zadnej

časti ramena a pustila ju, stála ako stan, ako paluba, keď sa prehla do tvaru pyramídy. Vedro bolo dopoly naplnené priezračnou tekutinou. Doktor blábol čosi o zelených poliach a vôbec si jej prítomnosť neuvedomoval. Lámala si hlavu nad tým, či morská choroba môže byť smrteľná. Alebo má doktor miernu formu horúčky, ktorá sužuje sestru Aňďžali? Je toho veľa, čo z medicíny nevie. Obklopená chorými uprostred oceána pocítila ťarchu svojej nevedomosti.

Vie však ošetrovať. A vie sa modliť. Modlila sa, pritom mu opatrne vyzliekala košeľu stvrdnutú od žlče a slín a stiahla mu šortky. Len veľmi nesmelo ho začala umývať, lebo ešte nikdy neošetrovala belocha, navyše lekára. Pri dotyku uteráka mu naskakovala husia koža. Ale aspoň nemal vyrážky ako štyria cestujúci a plavčík, ktorých zmorila horúčka. Až teraz si všimla, že ľavú stranu hrudníka má menšiu než pravú. Do priehlbiny nad kľúčnou kosťou na ľavej strane by sa vošlo aj pol pohára vody, kým na pravej strane len čajová lyžička. A tesne za a pod ľavou bradavkou zbadať hlbokú priehlbínu, ktorá sa tiahla až k podpazušiu. Koža nad týmto lievikom bola lesklá a zvráštená. Dotkla sa jej, a keď sa jej tam zaboorili prsty, ktoré nepocítili nijaký odpor kosti, zalapala po dychu. Vlastne to vyzeralo, akoby mu chýbali azda aj tri rebrá. V priehlbine mu mocne búchalo srdce, od jej prstov ho delila len tenká vrstva kože. Keď odtiahla prsty, videla na jeho koži tlak srdcovej komory.

Jemné a riedke ochlpenie na hrudi a bruchu vyzeralo ako prenesené z hlavného ložiska ochlpenia v oblasti lonovej kosti. Bez vzrušenia mu očistila neobrezaný pohlavný úd, prehodila ho na druhú stranu a venovala sa zvráskavenému a bezmocnému miešku pod ním. S plačom mu umývala nohy, pochopiteľne, myslela pritom na svojho drahého Pána a jeho poslednú večeru s učeníkmi.

V jeho lodnom kufri našla knihu s chirurgickou tematikou. Na okrajoch boli popísané mená a dátumy, a až neskôr si uvedomila, že sú to mená pacientov, Indov aj Britov, trpiacich na chorobu, ktorú ako prví mali Peabody a Krišnan. Krížik pri mene znamenal, že pacient podľahol. Našla jedenásť zápisníkov zaplnených úsporným písmom s ostrými líniami smerom nadol, text tancoval nad linajkami a nenechával na okraji strán žiadny voľný priestor. Doktor vyzeral navonok ako tichý človek, ale jeho písmo pôsobilo až nečakane výrečne.

Napokon objavila aj čistú spodnú bielizeň. Čo to znamená, ak má muž menej oblečenia než kníh? Obrátila ho na jednu stranu, hneď na druhú, vymenila pod ním plachtu a potom ho obliekla.

Vedela, že sa volá Thomas Stone, prečítala si to na učebnici o chirurgii, ktorú mal pri posteli. Našla v nej len málo o horúčke spojennej s vyrážkami, ale nič o morskej chorobe.

V tú noc sestra Mária znova a znova zdolávala spojovacie chodby a behala od lôžka jedného chorého k druhému. Kopec, ktorý vytvorila zdvihnutá časť paluby, vyzeral ako strieška a ona od nej odvracala zrak. Raz zbadala aj vlnu ako čierna hora, vysokú niekoľko poschodí. Zdalo sa, že *Kalangut* spadne do diery. Cez predok lode sa na palube roztrieštila obrovská vodná plocha a ten strašný hluk, ktorý ju sprevádzal, bol ešte hrozivejší ako samotný pohľad na vodu.

Uprostred rozbúreného oceána sa svet mladej mníšky, zoslabnutej od nedostatku spánku a čeliacej strašnej liečebnej kríze, veľmi zmenšil. Dni delila medzi pacientov ležiacich v horúčke, nešťastníkov s morskou chorobou a ostatných. A možno na tých rozdieloch ani nezáleží, lebo za krátko sa môžu všetci utopiť.

Zobudila sa vedľa Aňdžalí, ku ktorej predtým utekala. Potom sa jej zazdalo, že len na chvíľku zadriemala, a opäť sa prebudila, tentoraz v Angličanovej kajute. Kľáčala pri posteli s hlavou na jeho hrudi a jeho rukou na svojom pleci. Kým si to uvedomila, znova zaspala. Zobudila sa na úsvite na samom okraji prične, natlačená na Thomasa Stonea. Ponáhľala sa k Aňdžalí a našla ju ešte v horšom stave. Dýchala veľmi plytko a vzdychala. Na pokožke sa jej vyhodili veľké purpurové fľaky, ktoré sa zlievali dovedna.

Znepokojené tváre nevyspatej posádky a fakt, že jeden člen si kľakol pred ňu so slovami: „Sestra, odpusťte mi moje hriechy!“ jej napovedali, že nebezpečenstvo ešte nepominulo. Posádka nedbala na jej prosby o pomoc.

Sestru Máriu zachvátila zúrivosť i sklamanie. Zo spoločenskej miestnosti si prezieravo vzala visuté lôžko, lebo z času medzi bdením a spánkom si nič nepamätala. Natiahla ho v jeho kajute medzi vchodom a čelom posteľe.

Doktor Stone bol načisto bezvládný, a teda nesmierne ťažký, a len prosba k svätej Kataríne jej dovolila stiahnuť ho z prične na dlážku a postupne mu telo presúvala na visuté lôžko. Lôžko reagovalo skôr na gravitáciu než na hojdanie lode, a tak zostalo v horizontálnej polohe. Kľakla si vedľa neho a začala sa modliť. Vyliala svoje srdce Ježišovi, a keď dokončila Magnificat, ktorý stále prerušovala, paluba sa vydula.

Farba sa vrátila Stoneovi najprv na krk, potom do líc. Sestra mu dávala

po čajových lyžičkách vodu. Po hodine udržal v žalúdku aj vývar. Už mal otvorené oči, vracalo sa do nich svetlo a sledoval každý jej pohyb. Keď zdvíhala lyžicu, jeho silné prsty ju chytili za zápästie, aby jej pomohol posunúť ju k svojim ústam. Spomenula si na verš, ktorý chvíľu predtým spievala: „Hladných nasýtil dobrotami a majetných poslal preč naprázdno.“

Boh vyslyšal jej modlitby.

Bledý a slabý Thomas Stone prišiel so sestrou Máriou k sestre Aňdžalí. Zalapal po dychu, keď zbadal mníšku v delíriu, s očami otvorenými dokorán a s prepadnutou tvárou plnou úzkosti. Nos mala ostrý ako pero a nozdry sa jej pri každom vydýchnutí chveli. Očividne nespala, a predsa návštevníkov vôbec nevnímala.

Kľakol si nad ňu, ale jej sklený pohľad ho nevnímala. Sestra Mária sledovala jeho rutinný postup, ako jej odtiahol viečka, aby prezrel spojky, a potom jej behal baterkou pred zrenicami. Ohmatal lymfatické uzliny a namiesto reflexného kladivka jej prstami poklopkal po jabĺčku, aby zistil reakciu kolennej šlachy. Neobratnosť, ktorú z neho sestra Mária cítila, keď ho videla ako cestujúceho a neskôr ako pacienta, sa načisto stratila.

Pacientku vyzliekol, vôbec si pritom neuvedomoval pomoc sestry Márie, a vecne skúmal jej chrbát, stehná a zadok. Zdalo sa, že dlhé pekné prsty, ktoré teraz vyšetrovali brucho, slezinu a pečeň, má len na to. Nevedela si predstaviť, že by robili niečo iné. Keďže nemal stetoskop, počúval jej srdce a brucho uchom. Potom ju obrátil na bok a pritlačil si ucho na jej rebrá, aby popočúval pľúca. Zhodnotil situáciu a zamrmal: „Dýchanie na pravej strane je oslabené... príušné žľazy zväčšené... krčné žľazy má... čože?... Pulz je slabý a zrýchlený...“

„Keď dostala horúčku, pulz mala spomalený,“ oznámila sestra Mária.

„Keď to už spomínate,“ zareagoval ostro, „nakoľko spomalený?“ Ani nezdvihol zrak.

„Štyridsaťpäť až päťdesiat, pán doktor.“

Mala pocit, že už zabudol na svoju chorobu, dokonca aj na to, že je na lodi. Tak veľmi mu dôverovala, že jej strach o Aňdžalí zmizol. Kľakla si vedľa neho, zmocnila sa jej eufória, akoby sa len v tej chvíli stala ošetrovateľkou, pretože po prvý raz stretla lekára, ako je on. Hrýzla si do jazyka, pretože mu chcela povedať toto všetko a ešte aj viac.

„Bdelá kóma,“ povedal a sestra Mária usúdila, že ju pouča. „Pozrite, ako jej behajú oči, akoby na niečo čakala. To je vážny príznak. A všimni-

te si, ako sa prehadzuje v perinách, akoby ich trhala. Tomu sa hovorí karfológia a tie jemné zášklby šliach sa volajú *subsultus tendinum*. Je to týfusový stav. Uvidíte ho v záverečných štádiách mnohých typov otravy krvi, nielen týfusu. Ale pochopte..." pozrel na ňu s úsmevom, ktorý bol v rozpore s tým, čo nasledovalo. „Som chirurg, nie všeobecný lekár. Čo ja viem o všeobecnej medicíne? Viem len, že to nie je chirurgické ochorenie.“

Jeho prítomnosť sestru Máriu upokojila, no nielen to. On upokojoval aj moria. Odrazu mali nad sebou slnko, ktoré sa dovtedy skrývalo. Pitka posádky na oslavu zmeny počasia naznačovala, aká vážna bola situácia len pred niekoľkými hodinami.

Hoci tomu sestra Mária nechcela uveriť, doktor Stone mohol urobiť pre sestru Aňdžalí naozaj málo. Vlastne sa nedalo robiť nič. Lekárnička v lodnej kuchyni skrývala iba vysušeného švába. Jej obsah dal do zálohu jeden z členov posádky v poslednom prístave. Vyzeralo to, že debnička s liekmi, ktorú kapitán používal vo svojej kajute namiesto stoličky, pochádza ešte z temného stredoveku. Jedny nožnice, kostený nôž a hrubý peán, nič iné sa nedalo zo zdobenej skrinky použiť. Načo by boli chirurgovi Stoneovi náplasti či malé nádobky s palinou, tymianom a šalviou? Stone sa zasmial nad štítkom s niečím, čo sa volá *oleum philosophorum* (vtedy sestra Mária prvý raz počula ten šťastný zvuk, dokonca aj keď v jeho utíchajúcej ozvene zaznelo čosi drsné). „Počúvajte,“ začal čítať, „obsahuje kúsky starých dlaždíc a tehál proti chronickej zápche.“ Vzápätí hodil skrinku cez palubu. Nechal si len tupé nástroje a jantárovú fľaštičku obsahujúcu *laudanum opiatum paracelsi*, ópiovú tinktúru. Zdalo sa, že po čajovej lyžičke tohto starého lieku sa dýchavičnosť sestry Aňdžalí zmiernila. Ako Thomas Stone sestre Márii vysvetlil, „oddělili sa jej pľúca od mozgu“. Prišiel za nimi kapitán. Vyzeral nevyspatý, takmer padal od únavy, a keď prehovoril, prskal sliny a brandy: „Ako sa opovažujete disponovať majetkom lode?“

Stone skočil na nohy, v tej chvíli sestre pripomenul žiaka, ktorý vyhľadáva šarvátky. Uprel na kapitána pohľad, pri ktorom len naprázdno preglgol a o krok ustúpil. „Hodiť tú debničku cez palubu bolo lepšie pre ľudstvo a horšie pre ryby. Ešte jedno slovo a udám vás, že beriete pasažierov, hoci nemáte nijaké zásoby liekov.“

„Platí.“

„A tu budete mať na svedomí úmrtie,“ ukázal Stone smerom k Aňdžalí.

Kapitánova tvár stratila strohosť panciera, obočie, viečka, nos i pery sa zľiali dovedna ako vodopád.

Teraz prevzal iniciatívu Thomas Stone, utáboril sa pri posteli Aňďžalí a postupne prezeral každého na palube, či sa im také vyšetrenie páčilo alebo nie. Tých, čo mali horúčku, oddelil. Urobil si veľa poznámok, narysoval plánik kajút lode a písmenom X označil tie, v ktorých sa vyskytli prípady horúčky. Trval na tom, že všetky kajuty vydezinfikuje dymom. Mrzutého kapitána rozzúrila spôsob, akým dával príkazy zdravej posádke a cestujúcim, ale ak si to Thomas Stone aj uvedomoval, nevenoval tomu pozornosť. Nasledujúcich dvadsaťštyri hodín nespál, občas kontroloval sestru Aňďžalí i ostatných. Chorý bol aj jeden starší pár. Sestra Mária sa od neho ani nepohla.

Dva týždne po vyplávaní z Kóčínu *Kalangut* konečne dorazila do prístavu v Adene. Grécky kapitán prikázal madagaskarskému plavčíkovi vytiahnuť portugalskú zástavu, lebo tam bola loď zaregistrovaná, ale pre horúčku na palube sa rýchlo dostala do karantény – bez ohľadu na zástavu. *Kalangut* zakotvila dosť ďaleko, odkiaľ mohla na mesto len hľadiť ako malomocný, ktorého vykázali z ľudskej spoločnosti. Stone sa vyhrážal správcovi prístavu, ktorý sa pri nich zastavil, že ak mu neprinesie lekársku tašku, fľaštičky s Ringerovým laktátovým roztokom na vnútrožilovú aplikáciu a sulfonamid, tak ho on, Thomas Stone, bude brať na zodpovednosť za smrť všetkých občanov Britského spoločenstva národov na palube. Sestra Mária sa čudovala jeho otvorenosti, ale hovoril aj za ňu. Mala pocit, že Stone jej na tejto osudnej nešťastnej ceste nahradil Aňďžalí ako jediného spojenca a priateľku.

Keď prišli požadované veci, Stone išiel najprv k sestre Aňďžalí. Musel sa uspokojiť s najprimitívnejšou antisepsou, jediným ťahom skalpela odhalil veľkú skrytú žilu z vnútornej strany jej členka. Navliekol do ihly niť a zapichol ju do cievy hrubej asi ako ceruzka. Podviazal ju, ruky mal samú škvrnu, keď viazal na seba uzly. Napriek vnútrožilovo aplikovanému Ringerovmu laktátu a sulfonamidu nevyšla z Aňďžalí ani kvapka moču a nejavila nijaké známky života. Počas strašného posledného záchvatu neskoro večer zomrela. Rovnako skončili aj starý muž so starou ženou, všetci v rozpätí pár hodín. Pre sestru Máriu to boli omračujúce a nečakané úmrtia. Eufória, ktorá sa jej zmocnila, keď Thomas Stone vstal a prišiel za Aňďžalí, ju zbavila súdnosti. Nekontrolovateľne sa triasla.

Na súmraku sestra Mária a Thomas Stone hodili telá zabalené do rubášov cez palubu bez pomoci poverčivej posádky, ktorá sa tým smerom ani nepozrela.

Sestra Mária sa nedokázala upokojiť, maska jej statočnosti sa rozbila na kúsky v okamihu, keď priateľkino telo čľuplo do vody. Stone stál vedľa nej, očividne neistý. Tvár mal zamračenú od hnevu a hanby, že sestru Aňďžalí nezachránil.

„Ako jej závidím,“ povedala napokon cez slzy. Od únavy a nedostatku spánku ledva rozprávala. „Už je u nášho Pána. Tam je istotne lepšie ako tu.“

Stone zadržal smiech. Preňho bol taký pocit príznakom hroziaceho delíria. Vzal ju za rameno a viedol späť do svojej kajuty, tam ju uložil na priču a prikázal jej odpočívať. Sadol si do visutého lôžka a sledoval, ako na ňu sadol spánok, jediné isté požehnanie života. Potom sa ponáhľal znova prezrieť posádku a všetkých cestujúcich. Doktor Thomas Stone, chirurg, nepotreboval spánok.

Po dvoch dňoch, keď sa už nevyskytli nové prípady horúčky, im napokon dovolili opustiť loď. Thomas Stone vyhľadal sestru Máriu ešte pred vylodením. Našiel ju v kajute, o ktorú sa delila so sestrou Aňďžalí. Mala červené oči, mokrú tvár i ruženec, ktorý zvierala. Hneď si všimol to, čo mu uniklo predtým. Bola neobyčajne krásna, mala veľké oduševnené oči, oveľa výraznejšie, ako sa na oči patrí. Tvár mu začala horieť a jazyk nevedel odlepiť od podnebia. Pohľadom zablúdil na dlážku, na jej cestovnú batožinu. Keď napokon prehovoril, dostal zo seba len jediné slovo: „Týfus.“ Preštudoval si to v knihách a veľa o tom premýšľal. Keď videl, aká je zmätená, zopakoval: „Nepochybne týfus.“ Očakával, že po vyslovení tejto diagnózy sa bude cítiť lepšie, ale namiesto toho sa jej oči zaplnili ďalšími slzami. „Je veľmi pravdepodobné, že to bol týfus. Pravdaže, test séra to mohol potvrdiť,“ zakoktal.

Pošúchal nohami, prekrížil ruky a potom ich narovnal. „Sestrička, nevím, kam máte namierené, ja idem do Addis Abeby... to je v Etiópii,“ zamrmľal si pod nos. „Do nemocnice, ktorá by ocenila aj vaše služby, keby ste ta išli.“ Pozrel na ňu a opäť sa začervenal, lebo v skutočnosti nevedel nič o nemocnici, do ktorej ide, ani to, či by využili jej služby, a cítil, že tie uslzené tmavé oči vedia čítať jeho myšlienky.

Sestra Mária Jozef Praisová však mlčala, plne ponorená do vlastných myšlienok. Spomínala, ako sa modlila zaňho aj za Aňďžalí a ako Boh vyslyšal len jednu jej modlitbu. Stone, ktorý vstal ako Lazár, všetky svoje sily potom venoval pacientom v horúčke. Vrazil do ubikácie posádky, nebabral sa s kapitánom, hneď ho začal zastrašovať a vyhrážať sa. Sestra

Mária síce videla, že robí niečo zlé, ale pre dobrú vec. Jeho divoké nadšenie bolo pre ňu zjavením. Vo fakultnej nemocnici v Madrase, kde študovala za ošetrovateľku, civilní chirurgovia (vtedy zväčša Angličania) chodili okolo pacientov pokojne a nezainteresovane, vždy sprevádzaní suitou pomocných chirurgov a mladých i starších domácich chirurgov (všetko Indov), ktorí cupitali za nimi ako kačiatka. Niekedy sa jej zdalo, že sa tak zameriavajú na chorobu, až boli pacienti a trpiaci pre ich prácu vedľajší. Thomas Stone bol iný.

Cítila, že jeho pozvanie, aby ho sprevádzala do Addis Abeby, nebolo nacvičené. Slová mu vyklzli z úst a už ich nedokázal zastaviť. Čo má urobiť? Svätica Amma poznala istú belgickú mníšku, ktorá odišla z rádu a našla si nanajvýš chabý oporný bod v jemenskom Adene, bod, ktorý bol ohrozený, lebo tá mníška ochorela. Svätica Amma plánovala, aby sestry Aňdžalí a Mária začali práve tam, na mieste tróniacom nad africkým kontinentom, a naučili sa od tej belgickej mníšky všetko, čo sa dá, o operáciách v nepriateľskom prostredí. Odtiaľ mali po súhlase svätice Ammy zamieriť na juh, nie do Konga (kde boli vtedy Francúzi a Belgičania) ani do Kene, Tanganiky, Ugandy či Nigérie (nad všetkými dušami tu mali moc anglikáni a neznášali konkurenciu), ale možno do Ghany či Kamerunu. Sestru Máriu by aj zaujímalo, čo by svätica Amma povedala na Etiópiu.

Vízia svätice Ammy teraz vyzerala ako chiméra, sprostredkované a nezasvätené šírenie evanjelia, a sestra Mária bola z toho taká rozpačitá, že to Thomasovi Stoneovi ani nespomenula. Namiesto toho sa ozvala trhaným beznádejným hlasom: „Mám príkaz ísť do Adenu, pán doktor. Ale ďakujem vám. Ďakujem za všetko, čo ste urobili pre sestru Aňdžalí.“ Protestoval, že nič neurobil.

„Urobili ste viac, ako človek môže,“ povedala, chytila ho za ruku a podržala ju. Pozrela mu do očí. „Nech vás Boh žehná.“

Cítil, že má stále okolo zápästia omotaný ruženec, cítil jej hebkú pokožku a pleť vlhkú od slz. Spomenul si, ako sa ho dotýkala, umývala ho, obliekala, dokonca mu držala hlavu, keď sa mu búril žalúdok. Pamätá si, ako obracala tvár k nebu, spievala a modlila sa za jeho uzdravenie. Rumeneček mu zalial krk a uvedomil si, že červené ho zradila už po tretí raz. V očiach sa jej zračila bolesť, z úst sa jej vydral výkrik, a až vtedy si uvedomil, že jej silno tisne ruky a ruženec ju tlačí na hánkach. Hneď ju pustil. Pootvoril ústa, ale nič nepovedal. Zvrtol sa a odišiel.

Sestra Mária sa nedokázala pohnúť. Ruky jej sčerveneli a začali sa chvieť. Tá bolesť bola ako dar, požehnanie také hmatateľné, že jej stúpalo až k predlaktiu a k hrudníku. Pocit, že jeho odchodom sa niečo dôležité vytrhlo aj s koreňom z jej hrude, bol pre ňu neznesiteľný. Chcela sa ho držať, zakričať naňho, aby neodchádzal. Myslela si, že jej život v službách Pána sa zavíril. Teraz zrazu zistila, že v jej živote je prázdno, o ktorom netušila, že vôbec existuje.

Vo chvíli, keď sestra Mária Jozef Praisová vstúpila na jemenskú pôdu, trpko ľutovala, že opustila *Kalangut*. Bolo to až absurdné, veď počas karantény tak veľmi túžila dostať sa na breh. Aden, Aden, Aden – pred cestou o ňom nič nevedela, a ešte aj teraz to pre ňu nebolo nič iné, len exotické meno. No od námorníkov na *Kalangute* sa dozvedela, že nech ide človek kamkoľvek na svete, musí sa zastaviť v Adene. Strategickú polohu prístavu využívala britská armáda. Štatút bezcolného mesta z neho urobil obchodné stredisko a miesto, kde si môžete nájsť nasledujúcu loď. Aden bol vstupnou bránou do Afriky a z Afriky zase do Európy. Sestre Márii sa zdal vstupnou bránou do pekla.

Mesto bolo naraz mŕtve, a predsa v neustálom pohybe ako deka plná červov oživujúcich hnijúcu mŕtvolu. Utekala hlavnou ulicou pred otupujúcou horúčavou, aby si našla v úzkych uličkách tieň. Zdalo sa, že domy sú vytesané do vulkanickej skaly. Vozíky až neuveriteľne dovysoka naložené banánmi, tehľami, melónmi, na jednom dokonca sedeli dvaja malomocní, sa preplietali pomedzi ľudí na pešej zóne. Okolo prechádzala stará zhrbená a zahalená žena, na hlave niesla dymiacu piecku na uhlie. O tento zvláštny výjav nikto ani okom nezavadil, zato všetci civeli na mnišku s hnedou pokožkou, ktorá kráčala medzi nimi. S odhalenou tvárou mala pocit, že je nahá.

Po hodine, počas ktorej cítila, že jej napúcha telo, ako keď v rúre kysne cesto, a nasmerovali ju raz sem, raz tam, sestra Mária konečne prišla pred malé dvierka na konci pasáže úzkej ako štrbina. Na skalnej stene zostali bledé obrysy po nedávno odstránenej vývesnej tabuli. Ticho sa pomodlila, zhlboka nadýchla a zaklopala. Začula chrapľavý mužský hlas, čo si vysvetlila ako výzvu, aby vstúpila. Keď vošla, na dlážke pri lesklých váhach zbadala Araba bez košeľe. Všade okolo neho boli až po strop nakošené veľké žochy plné zväzočkov listov. Vzduch v sušiarňi ju až zadúšal. Aróma listov čiastočne posekanej katy, drogy s korenistou vôňou, bola pre ňu úplne nová.

Arabova brada bola taká červená od heny, až sa zľakla, že ju má od krvi. Oči mal olemované linkou ako žena, pripomínal jej kresby Saladína, ktorý bránil križiakom zmocniť sa Svätej zeme. Jeho pohľad zaregistroval mladú tvár obrúbenú bielou prikrývkou hlavy a potom mu oči s ťažkými viečkami zabľúdili na cestovný kufrík v jej ruke. Cez zlaté zuby sa ozval vulgárny smiech, až sa mu natriasalo celé telo. Prestal, až keď videl, že mníška ide odpadnúť. Posadil ju a poslal po vodu a čaj. Neskôr jej zmesou gestikulácie, znakovkej reči a veľmi skomolenej angličtiny oznámil, že belgická mníška, ktorá tam žila, náhle zomrela. Keď to dopovedal, sestra Mária sa znova začala triasť a mala neblahé tušenie, akoby v suchotajúcom listí v sušiarňi počula kráčať smrť. V Biblii mala obrázok sestry Beatrice a v duchu videla jej tvár, ktorá sa teraz začala meniť na posmrtnú masku. Potom sa jej zjavila tvár Aňďžalí. Prinútila sa pozrieť mužovi do očí a pochybovať o tom, čo povedal. *O čom? Kto je v Adene na to zvedavý? V jeden deň sa máš dobre, dlhy si zaplatil, tvoje manželky sú šťastné, chváliš Alaha, no na druhý deň dostaneš horúčku, a keď sa ti otvoria póry od tej horúčavy, ktorú si roky odháňal, zomrieš. Takže o čom? Na tom nezáleží. O zlej koži. O morovej nákaze. O smole, ak chcete. Dokonca aj o šťastí.*

Budova patrila jemu. Pri rozprávání mu behali v ústach zelené steblá katy. Boh starej mníšky ju nedokázal zachrániť, povedal s pohľadom upreným na strop, akoby tam Boh ešte stále čupel. Sestrin zrak nedobrovoľne nasledoval jeho pohľad, až kým si to neuvedomila. Medzitým jeho kalný zrak skĺzol zo stropu na jej tvár, pery a prsia.

Preto viem o matkinej ceste toľko, lebo to sama vyrozprávala ľuďom, ktorí to povedali mne. Jej rozprávanie sa skončilo v Adene. Náhle sa zastavilo v tej sušiarňi.

Jasné je to, že sa vydala na cestu s vierou, že Boh schvaľuje jej misiu, postará sa o ňu a bude ju chrániť. Ale v Adene sa niečo stalo. Nikto nevedel presne čo. No práve tam pochopila, že jej Boh je aj pomstychtivý a nevlúdny, a to aj k svojim veriacim. Diabol sa zjavil v purpurovej pokrivenej posmrtnej maske sestry Aňďžalí a Boh to pripustil. Aden pokladala za mesto zla, kde Boh využil satana, aby jej ukázal, aký je svet premenlivý a neusporiadaný, aká krehká je rovnováha medzi zlom a dobrom a aká bola vo svojej viere naivná. Jej otec hovorieval: „Ak chceš, aby sa Boh zasmial, povedz mu svoje plány.“ Prišlo jej ľúto svätice Ammy, ktorej sen o osвете v Afrike je márnosť a Aňďžalí zaň zaplatila životom.

Dlhé roky som vedel len toto: po neurčitom čase, čo mohli byť mesiace alebo aj rok, mojej vtedy devätnásťročnej matke sa podarilo nejako dostať z Jemenu cez Adenský záliv a potom po súši do Háreru, starovekého mesta za hradbami v Etiópii, alebo do Džibuti, odtiaľ vlakom cez Diré Dawu do Etiópie a potom do Addis Abeby.

Poznám jej príbeh, odkedy prišla do nemocnice Missing. Na dvere kancelárie správkyne zaklopala tri razy. „Vstúpte,“ ozvala sa správkyňa a po tomto slove Missing nabrala celkom iný smer, ako si človek vôbec dokázal predstaviť. Stalo sa to na začiatku krátkeho obdobia dažďov, keď sa Addis Abeba celkom poddala vode a po dlhých hodinách a dňoch neustáleho šuchotania a mihotania dažďových kvapiek už človek začínal mať halucinácie. Správkyňa uvažovala, či sa tým dá vysvetliť to, čo vidí: krásnu mníšku s hnedou pokožkou, ktorá stojí vo dverách a ledva sa drží na nohách.

Mladá žena ustúpila a správkyňa cítila, že ju tie uprené hnedé oči hladkajú na tvári ako teplé ruky. Zrenice mala rozšírené, akoby – ako si správkyňa neskôr myslela – hrôza, ktorú prežila počas cesty, bola stále čerstvá. Jej plná spodná pera vyzerala, akoby sa pri dotyku chystala prasknúť. Prikrývka hlavy, upevnená pod bradou, väznila pod svojím oválom jej črty, ale žiadna látka nemohla zakryť vrúcnosť, bolesť a zmätok v jej tvári. Sivohnedý habit musel byť kedysi biely. Keď správkyňa kľzala pohľadom po jej postave smerom nadol, na mieste, kde sa spájajú nohy, zbadala čerstvú krvavú škvrnu.

Zjavenie bolo bolestne chudučké, kolísalo sa, ale udržalo sa na nohách. Zapôsobilo to ako zázrak, keď povedala pevným, hoci unaveným a smutným hlasom: „Želám si poznávať a počúvať Boha, keď rozpráva k ľuďom a skrze nich. Prosím o vaše modlitby, aby som mohla stráviť zvyšok života účasťou na jeho eucharistii a pripravovať svoju dušu na veľký deň, keď sa nevesta spojí so ženíchom.“

Správkyňa spoznala litánie uchádzačky vstupujúcej do rádu, slová, ktoré ona sama vyslovila pred mnohými rokmi. Automaticky odpovedala, ako to robievala jej matka predstavená: „Vojdi do radosti svojho Pána.“

Až vtedy cudzinka klesla a oprela sa o zárubňu. Správkyňa sa prebrala z vytrženia a bežala okolo stola, aby ju zachytila. Hlad? Vyčerpanie? Strata krvi pri menštruácii? Čo jej je? Sestra Mária v jej náručí bola úplne ľahučká. Uložili ju do postele. Pod pokrývkou hlavy a habitom našli hrudníček jemný ako prútený košík a preliačené brucho. Dievča.

Dievčina, nie žena! Áno, dievčina, ktorá sa len teraz rozlúčila s detstvom. Dievčina s vlasmi neostrihanými nakrátko ako väčšina mníšok, ale s dlhými a pevnými. Dievčina (ako by si to mohli nevšimnúť?) s predčasne vyspelou hrudou.

V správkyňi ožil všetok materinský inštinkt, ktorý v nej tlel. Sedela pri mladšej mníške, keď sa v noci zobudila vyľakaná a blúzniaca. Keď zistila, že je na bezpečnom mieste, upla sa na ňu. „Dieťa, dieťa, čo sa ti stalo? Už je to v poriadku. Teraz si v bezpečí,“ tíšila ju upokojujúcimi slovami, no trvalo týždeň, kým mladá mníška dokázala spať sama, a ešte ďalší, kým sa jej do tváre vrátila červeň.

Po skončení krátkeho obdobia dažďov, keď slnko ukázalo mestu svoju tvár, akoby ho chcelo pobozkať, udobriť si ho a napokon povedať, že je jeho obľúbeným mestom, pre ktoré si rezervovalo najpožehnaniejšie a bezoblačné svetlo, správkyňa vyviedla sestru Máriu von. Chcela ju predstaviť všetkým v nemocnici. Obe vstúpili prvý raz do operačnej sály 3 a ohrozená správkyňa videla, ako sa prísny a vážny výraz nového chirurga Thomasa Stonea pri pohľade na sestru Máriu rozplynul a objavilo sa čosi podobné šťastiu. Zalial ho rumenec, vzal jej ruku do svojej a stisol ju tak mocne, až sa jej do očí nahrnuli slzy.

Vtedy už moja matka musela vedieť, že zostane navždy v Addis Abebe, v nemocnici Missing a pri tomto chirurgovi. Pracovať preňho a pre jeho pacientov, byť jeho šikovnou asistentkou, bola dostatočná ambícia, ambícia bez samolúbosti, Božia vôľa, čosi, čo môže robiť dobre. Na návrat do Indie cez Aden už mohla sotva pomýšľať.

V nasledujúcich siedmich rokoch života a práce v nemocnici Missing sestra Mária Jozef Praisová zriedkakedy rozprávala o svojej ceste, a nikdy o čase strávenom v Adene. „Vždy keď som spomenula Aden,“ povedala správkyňa, „tvoja matka pozrela cez rameno, akoby ju dohonilo to, čo nechala za sebou, či to bol Aden alebo čokoľvek iné. Strach a hrôza v jej tvári ma prinútili znova sa pýtať, hoci nerada. Poviem vám, vystrašilo ma to. Povedala len: ‚Môj príchod sem bol Božia vôľa. Jeho pohnútky sú pre nás neznáme.‘ Viete, na jej odpovedi nebolo nič neúctivé. Verila, že jej poslaním je urobiť svoj život krásnym pre Boha. A on ju zaviedol do Missingu.“

Taký rozhodujúci úsek v dejinách, najmä v dejinách takého krátkeho života, púta pozornosť sám osebe. Životopisec alebo syn musí ísť hlbšie. Možno vedela, že vedľajší účinok takého hľadania bude, že vyštudujem medicínu, alebo že nájdem Thomasa Stonea.

* * *

Sestra Mária Jozef Praisová začala naplňovať poslanie zvyšku svojho života v okamihu, keď vstúpila do operačnej sály 3. Umývala sa, navliekala si rukavice, obliekala si plášť a stála pri stole naproti doktorovi Stoneovi ako jeho prvá asistentka. Podávala mu retractor, strihala stehy, keď jej podal konce, a predvídala, kedy potrebuje ovlažiť a kedy utrieť. O pár týždňov neskôr, keď nemohla prísť inštrumentárka, moja mama sa stala jeho inštrumentárkou a prvou asistentkou. Kto by mal vedieť lepšie ako ona, kedy Stone potrebuje skalpel na ostrú disekciu alebo kedy stačí len ovinúť jeho prst gázou? Vyzeralo to, akoby mala dvojkomorový mozog, jednu polovicu na prácu inštrumentárky, brala nástroje z podnosu a podávala mu ich do rúk, kým druhá polovica slúžila ako Stoneova tretia ruka, vyberala z útrov pečeň alebo držala bokom omentum, tukový obal, predstierku, ktorá chráni vnútornosti, prípadne končekmi prstov stláčala opuchnuté tkanivo natoľko, aby Stone videl, kam má vpichnúť ihlu.

Občas nakukla dnu správkyňa, aby ju pozorovala. „Bol to hotový balet, drahý Marion. Nebeský pár. Absolútne tichý,“ povedala mi. „Ani nemusel pýtať nástroje či prikázať ‚Utrieť! Prestrihnúť! Odsať!‘ Ona a Stone... Nikdy ste nevideli nič rýchlejšie. Mám podozrenie, že sme ich nútili pracovať pomalšie, lebo sme nemohli dosť rýchlo dostať na operačný stôl ďalších pacientov.“

Stone a sestra Mária Jozef Praisová pracovali v takomto režime sedem rokov. Keď operoval do neskorej noci, ba až do rána, stála vždy pri ňom, jednoducho ako jeho vlastný tieň. Svedomitá a kompetentná, nikdy sa nesťažovala a nikdy nechýbala. Teda až do dňa, keď sme sa v jej lone ohlásili my dvaja a nezadržiateľne sme zatúžili zameniť výživu placenty za prsníky.